

**МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені О.О. БОГОМОЛЬЦЯ**

КОНОВАЛОВА ЛЮДМИЛА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК: [378:615.1:615.036.8:338.465.4] (043.3)

**МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ФАРМАКОЕКОНОМІКИ
У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПРОВІЗОРІВ
У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ**

13.00.02 – теорія та методика навчання (медичні та фармацевтичні дисципліни)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Національному медичному університеті імені О.О. Богомольця, Міністерство охорони здоров'я України, м. Київ.

Науковий керівник доктор педагогічних наук, професор
член-кореспондент НАПН України
ЦЕХМІСТЕР Ярослав Володимирович,
Український медичний ліцей
Національного медичного університету
імені О.О. Богомольця,
директор, м. Київ

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук,
доктор економічних наук, професор
РОМАНОВСЬКИЙ Олександр Олександрович,
Приватний вищий навчальний заклад – інститут
«Українсько-американський університет Конкордія»,
ректор, м. Київ

кандидат педагогічних наук
БОЙЧУК Ірина Дмитрівна,
Комунальний заклад вищої освіти
«Житомирський базовий фармацевтичний коледж»,
директор, м. Житомир

Захист відбудеться «27» червня 2019 року о 16.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.003.10 у Національному медичному університеті імені О.О. Богомольця за адресою: 03680, м. Київ, проспект Перемоги, 34.

З дисертацією можна ознайомитись в бібліотеці Національного медичного університету імені О.О. Богомольця (03057, м. Київ, вул. Зоологічна, 1).

Автореферат розісланий «24» травня 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

П.В. Микитенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Якісна професійна підготовка майбутніх провізорів у закладах вищої медичної освіти є соціально зумовленим запитом на підготовку компетентного і конкурентоспроможного фахівця, здатного професійно реалізовувати супровід раціональної фармакотерапії та фармацевтичної опіки для належного лікарського забезпечення населення.

На законодавчому рівні в Україні прийняті політичні рішення, що визначають стратегію реформ у фармацевтичній сфері галузі охорони здоров'я та професійній освіті, зокрема: Закон України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), Стратегія сталого розвитку «Україна-2020» (2015), Концепція Загальнодержавної програми «Здоров'я – 2020: український вимір» на 2012–2020 роки, «Основи законодавства України про охорону здоров'я» (1993, поточна редакція 01.01.2019), Наказ МОЗ України «Про затвердження Концепції розвитку фармацевтичного сектора галузі охорони здоров'я України на 2011–2020 рр.» (2010) та інші.

Надання якісної та доступної лікарської допомоги в Україні, впровадження передових медичних технологій, здійснення фармацевтичної опіки, розроблення нових фармацевтичних препаратів, доведення лікарських засобів і виробів медичного призначення від виробничої до споживчої сфери потребує фармакоекономічного аналізу доцільності застосування лікарських засобів в інтересах пацієнта. Фармакоекономічні методи дослідження є важливим механізмом раціоналізації використання фінансових ресурсів і підвищення якості медичної допомоги водночас. У кожній конкретній клінічній ситуації фармакоекономічний аналіз забезпечує вибір оптимального методу лікування з урахуванням його економічної складової та ефективності, базованої на даних доказової медицини та фармації.

У нашому дослідженні ми спиралися на роботи українських та зарубіжних вчених, які присвячені проблемі навчання економічних дисциплін у закладах вищої освіти: В. Анташової, О. Ареф'євої, М. Блауга, І. Балягіна, М. Богорад, М. Бондаренко, М. Брауна, Г. Вознюк, Г. Воскобойнікової, А. Загороднього, Г. Ковальчука, М. Кизима, С. Маторина, С. Мочерного, П. Орлова, Е. Соловйова, О. Романовського та ін.; дослідженню теоретичних й методичних аспектів навчання медичних та фармацевтичних дисциплін у закладах вищої медичної (фармацевтичної) освіти: І. Булах, О. Волосовця, І. Ніженковської, В. Сліпчук, Н. Стучинської, Т. Реви, О. Чалого, Я. Цехмістера та ін.

Аналіз наукових джерел засвідчив, що фармакоекономічна підготовка майбутніх провізорів досліджувалася в наукових працях: В. Безрукова, О. Богдан, І. Бойчук, Ю. Гріненко, Б. Громовика, О. Заліської, С. Занько, Т. Захаренкової, С. Кобиної, І. Козловського, А. Крилова, Е. Крилова, Л. Купраш, Л. Легкої, О. Леснічої, І. Мудрака, С. Нагибович, А. Немченко, М. Слабого, А. Симанович, Б. Парновського, Ю. Пищенко, О. Посилкіної, О. Яковлевої, I. Alabbadi, Q. Alefan, Sh. Allmam, C. Anderson, I. Bates, D. Beck, N. Mhaidat, T. Mukattash, K. Rascati та ін.

Водночас, методика навчання фармакоекономіки майбутніх провізорів у закладах вищої медичної освіти дотепер не стала предметом системного комплексного дослідження вітчизняних науковців.

Аналіз сучасних умов організації професійної підготовки майбутніх провізорів, практичного досвіду, наукових джерел, нормативно-правових документів дав змогу виявити низку об'єктивних суперечностей, які посилюють актуальність проблеми навчання фармакоекономіки у процесі підготовки майбутніх провізорів. Це суперечності:

1. На рівні визначення мети методичного супроводу професійної підготовки майбутніх провізорів, їх професійного розвитку і самореалізації:

– між запитом суспільства щодо якісного медичного забезпечення та недостатньо ефективною системою реалізації компетентнісного підходу в організації навчального процесу з фармакоекономіки у системі медичних та фармацевтичних закладів вищої освіти (М(Ф)ЗВО).

2. На рівні визначення змісту професійної підготовки майбутніх провізорів у закладах вищої медичної освіти:

– між об'єктивною потребою системного оновлення, структурування навчального контенту в системі підготовки майбутніх провізорів, обсягом сучасних економічних знань, якими потрібно опанувати у закладах вищої фармацевтичної освіти та невідповідністю програм професійної підготовки.

3. На рівні організації навчального процесу:

– між інтенсивним розвитком інноваційних навчальних технологій з обґрунтованою ефективністю та рівнем розробленості методики їх використання у навчанні фармакоекономіки.

Актуальність проблеми вдосконалення процесу навчання фармакоекономіки у підготовці майбутніх провізорів у закладах вищої медичної освіти та необхідність підвищення якості професійної підготовки студентів зумовили вибір теми дисертаційної роботи: **«Методика навчання фармакоекономіки у процесі підготовки майбутніх провізорів у закладах вищої медичної освіти».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до теми науково-дослідної роботи кафедри організації та економіки фармації «Розробка науково обґрунтованих підходів до забезпечення населення та лікувально-профілактичних закладів України медичною та фармацевтичною продукцією» (державний реєстраційний номер 011U003318). Тему дисертації затверджено на засіданні апробаційної ради «Теорія та методика навчання (медичні та фармацевтичні дисципліни)» Національного медичного університету імені О.О. Богомольця (протокол № 2 від 6 листопада 2015 р.), на засіданні Вченої ради фармацевтичного факультету Національного медичного університету імені О.О. Богомольця (протокол № 3 від 12 листопада 2015 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології в Україні (протокол № 1 від 26 січня 2016 р.).

Мета дослідження полягає в науковому обґрунтуванні та розробці методики навчання фармакоекономіки майбутніх провізорів у закладах вищої медичної освіти.

Відповідно до мети визначено **завдання дослідження**.

1. Здійснити теоретичний аналіз проблеми дослідження, узагальнити педагогічний досвід навчання фармакоелекономіки студентів фармацевтичних спеціальностей у закладах вищої освіти України та зарубіжних країн, проаналізувати можливості, шляхи та методи підвищення ефективності освітнього процесу з фармакоелекономіки.

2. Дослідити основні закономірності та тенденції формування змісту фармакоелекономіки у процесі підготовки майбутніх провізорів у закладах вищої медичної освіти, встановити актуальні проблеми змістового конструювання навчальної дисципліни на сучасному етапі та шляхи їхнього розв'язання.

3. Розробити теоретичні й методичні засади реалізації компетентісно орієнтованого навчання фармакоелекономіки з опорою на інноваційні форми й методи організації освітнього процесу на фармацевтичних спеціальностях у закладах вищої освіти.

4. Дидактично обґрунтувати модель та розробити компетентісно орієнтовану методику навчання фармакоелекономіки майбутніх провізорів у закладах вищої медичної освіти.

5. Впровадити в освітній процес розроблену методику навчання фармакоелекономіки майбутніх провізорів та експериментально дослідити її ефективність за дидактично обґрунтованими критеріями та показниками.

Об'єкт дослідження: підготовка майбутніх провізорів у закладах вищої медичної освіти.

Предмет дослідження: зміст та методика навчання фармакоелекономіки майбутніх провізорів у закладах вищої медичної освіти.

Методи дослідження. Для вирішення завдань дослідження використано комплекс методів:

– *теоретичні* – теоретичний і системний аналіз наукових літературних джерел, педагогічного досвіду для обґрунтування методики навчання фармакоелекономіки у процесі підготовки майбутніх провізорів у закладах вищої медичної освіти;

– *емпіричні* – вивчення, аналіз та узагальнення досвіду викладання фармакоелекономіки у закладах вищої освіти, педагогічне спостереження, анкетування, інтерв'ювання, бесіди, тестування знань і спеціальних умінь, рейтингове оцінювання, прогнозування, педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний);

– *статистичні*: методи математичної статистики для обробки та аналізу результатів експериментального дослідження і встановлення статистичної значущості отриманих результатів експериментальної роботи з упровадження методики навчання фармакоелекономіки у процесі підготовки у закладах вищої медичної освіти.

Наукова новизна та теоретичне значення отриманих результатів дослідження: в дисертаційній роботі на основі здійсненого теоретичного і

системного аналізу організації освітнього процесу з фармакоеконіміки у закладах вищої освіти *уперше*:

- досліджено тенденції інтегрованих модернізаційних змін у викладанні економічних дисциплін в системі вищої медичної і фармацевтичної освіти на сучасному етапі, визначено компоненти компетентісно орієнтованої моделі навчання фармакоеконіміки, взаємозв'язки між ними, психолого-педагогічні умови впровадження інноваційних освітніх технологій у навчальний процес;

- обґрунтовано, розроблено і впроваджено компетентісно орієнтовану методику навчання фармакоеконіміки у процесі підготовки майбутніх провізорів;

- розроблені критерії та показники для оцінювання результативності розробленої методики навчання фармакоеконіміки та експериментально перевірено її ефективність;

удосконалено:

- зміст та структуру навчальної дисципліни «Фармакоеконіміка» відповідно до тенденцій розвитку економічної та фармацевтичної науки та засад реалізації компетентісного підходу;

подальшого розвитку набули

- форми й засоби організації педагогічного процесу з фармакоеконіміки, підходи до науково-методичного супроводу підготовки провізорів у закладах вищої освіти.

Практичне значення отриманих результатів. Обґрунтовано й розроблено навчально-методичне забезпечення для реалізації компетентісно орієнтованого навчання фармакоеконіміки майбутніх провізорів у закладах вищої медичної освіти, яке містить: методичні розробки практичних занять, систему творчих компетентісно орієнтованих завдань, пакет ситуаційних кейсів з фармакоеконіміки для формування професійної компетентності майбутніх провізорів і готовності до реалізації ефективної фармакотерапії та фармацевтичної опіки, електронні навчально-методичні видання «Практикум з фармакоеконіміки для студентів спеціальності «Фармація» та «Практикум з фармакоеконіміки для студентів спеціальності «Клінічна фармація», інформаційний електронний контент для поглибленого вивчення фармакоеконімічного аналізу доцільності фармакотерапевтичних призначень – «Education of Pharmacoeconomic e-library».

Обґрунтована структура, розроблений зміст та навчально-методичне забезпечення, орієнтоване на поглиблене вивчення, самостійну роботу під супроводом викладача, двох додаткових інтегрованих змістових модулів: змістовий модуль (ЗМ1) «Вплив впровадження належних практик на економічну ефективність сучасного фармацевтичного підприємства для зниження собівартості фармацевтичної продукції»; змістовий модуль (ЗМ2) «Дизайн інтегрованих фармакоеконімічних досліджень фармацевтичної опіки і доказової медицини та фармації».

Упровадження результатів дослідження. Результати дослідження впроваджено в навчальний процес магістерської підготовки Національного університету «Львівська політехніка» (довідка № 67-01-841 від 10.05.2018 р.);

Київського Міжнародного університету (довідка № 084 від 15.01.2018 р.), Національного медичного університету імені О.О. Богомольця (акт впровадження від 14.02.2018 р.); Національної військової медичної академії (акт впровадження від 27.02.2018 р.), Вінницького національного медичного університету імені М.І. Пирогова (акт впровадження від 20.02.2018 р.).

Особистий внесок здобувача. Результати дисертаційної роботи отримані автором самостійно. У спільних наукових публікаціях авторський внесок полягає: у здійсненні теоретичного аналізу, проектуванні методик і технологій інтегрованого адаптивного навчання у процесі магістерської підготовки майбутніх провізорів у ЗВО [9; 10; 11], теоретичному обґрунтуванні результатів дослідження [13; 14; 15], плануванні педагогічного експерименту, розробленні критеріїв та показників для оцінювання рівня сформованості професійно орієнтованих предметних компетентностей з фармакоелектроніки й упровадження методики навчання фармакоелектроніки у освітній процес підготовки майбутніх провізорів у закладах вищої медичної освіти [5; 7].

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження апробовано на міжнародних науково-практичних конференціях: II Міжнародній науково-практичній конференції «Соціально-економічні та гуманітарні аспекти світових інноваційних трансформацій» (Київ, 2017), Міжнародній науково-практичній конференції «Педагогіка здоров'я» (Харків, 2018); Міжнародній науково-практичній конференції з адаптивних технологій управління навчанням АТЛ (Одеса, 2017); Міжнародній науково-практичній конференції «Впровадження належних практик у фармації: досягнення, перспективи та проблеми» (Київ, 2017); Міжнародній науково-практичній конференції «Здоров'я людини у соціальному і освітньому вимірах: міжнародне соціальне та освітнє партнерство» (Київ, 2017); Міжнародній науково-практичній конференції «Макаренкознавчий вимір актуальних питань соціальної адаптації особистості» (Полтава, 2018); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасна наука і освіта» (Варна, Болгарія, 2018).

Матеріали дисертаційного дослідження доповідалися й обговорювалися на засіданнях кафедри організації та економіки фармації Національного медичного університету імені О.О. Богомольця.

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 15 наукових праць: 8 статей у наукових фахових виданнях, у тому числі 6 статей у фахових виданнях України з педагогічних наук, з яких 2 статті включені до міжнародних наукометричних баз; 2 статті у наукових періодичних виданнях іноземних держав; 7 наукових публікацій в інших наукових виданнях і збірниках матеріалів конференцій.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (222 найменування, із них 53 іноземними мовами), додатків. Повний обсяг дисертації – 257 сторінок, основний текст викладено на 180 сторінках. Робота містить 8 таблиць, 6 рисунків та додатки на 50 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, досліджено ступінь її наукового розроблення, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання і методи дослідження, наукову новизну, теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Представлено інформацію про апробацію результатів, наукові публікації, структуру й обсяг дисертації.

У **першому розділі «Теоретичний аналіз проблеми вдосконалення процесу навчання фармакоекономіки майбутніх провізорів у закладах вищої освіти»** здійснено теоретичний аналіз проблеми вдосконалення процесу навчання фармакоекономіки майбутніх провізорів у закладах вищої освіти. Визначено тенденції інтегрованих модернізаційних змін у викладанні економічних дисциплін в системі вищої медичної і фармацевтичної освіти. Проаналізовано досвід проектування процесу навчання фармакоекономіки в закладах вищої освіти та окреслено перспективи модернізації освітнього процесу на основі компетентнісно орієнтованої методики навчання фармакоекономіки у закладах вищої медичної освіти.

Належна і якісна підготовка майбутніх провізорів у закладах вищої освіти потребує вдосконалення організації викладання спеціальних навчальних дисциплін з опорою на інноваційні навчальні технології з доведеною педагогічною результативністю. Формування готовності до реалізації предметних компетентностей з фармакоекономіки забезпечує комплексну готовність до майбутньої професійної діяльності провізорів, а саме: ефективний супровід пацієнтів на засадах соціальної фармації та фармацевтичної опіки.

Фармакоекономічні дослідження належать до важливих механізмів вирішення проблеми раціоналізації використання фінансових ресурсів за умови одночасного підвищення ефективності та якості медичної допомоги. Показники фармакоекономічного аналізу в кожній конкретній клінічній ситуації використовуються для вибору найбільш сприйнятливої методи лікування з урахуванням його ефективності та вартості, оскільки економічною оцінкою певного методу лікування є співставлення витрат його ефективністю. У зв'язку з тим, що ефективність лікування можна оцінювати за різними критеріями (наприклад, за показниками здоров'я, збільшення тривалості життя, покращення його якості), існує кілька методів її економічної оцінки. Стандарти надання медичної допомоги, протоколи ведення пацієнтів, перехід на практику обрахунку за клініко-статистичними групам (КСГ) повинні сприяти підвищенню якості медичної допомоги. На сучасному етапі науковці розглядають клініко-економічний аналіз (КЕА) як інструмент вибору з декількох технологій, які можуть використовуватися в одній ситуації, найраціональнішої на основі порівняльної оцінки ефективності і вартості альтернатив.

На основі здійсненого теоретичного аналізу проблеми вдосконалення процесу навчання фармакоекономіки майбутніх провізорів у закладах вищої освіти виявлено і розкрито сутність тенденцій інтегрованих модернізаційних змін у викладанні економічних дисциплін в системі вищої медичної і фармацевтичної

освіти. Показано, що соціально орієнтована система лікарського забезпечення потребує фармакоекономічного обґрунтування вибору раціональної фармакотерапії у разі мінімізації витрат на лікування і впровадження доступної для населення системи медичного страхування. А, отже, необхідним є вдосконалення на рівні визначення мети, змісту професійної підготовки та організації навчання фармакоекономіки в системі вищої фармацевтичної освіти. Формування у майбутніх провізорів готовності до реалізації фахової компетентності потребує фармакоекономічного обґрунтування, розуміння принципів раціональної фармакотерапії для належної фармацевтичної опіки пацієнтів на гуманістичних засадах безпеки застосування, якісного лікарського забезпечення, терапевтичної ефективності і соціальної доступності лікарських засобів.

Навчання фармакоекономіки як інтегрованої науки у фаховій підготовці майбутніх провізорів зумовлює оптимізацію освітнього процесу та модернізацію його змісту з упровадженням інноваційних змін у галузі економіки, а саме: використання методологічних підходів і принципів для зниження собівартості виробництва та вартості постачання фармацевтичної продукції, проектного менеджменту, контролінгу економічних показників ефективності виробництва, логістичних інновацій та ефективного стратегічного управління на фармацевтичних підприємствах для досягнення конкурентоспроможності на фармацевтичному ринку, включення фармацевтичних препаратів, доступних широким верствам населення, у формулярний перелік. Необхідним є введення у навчальний курс фармакоекономіки комплексного фармакоекономічного аналізу від етапу розробки до впровадження у виробництво нових лікарських засобів на основі фармакоекономічного обґрунтування переваг терапевтичної ефективності, безпеки застосування та доступності для пацієнтів.

Формування у майбутніх провізорів професійної готовності до застосування комплексу методів фармакоекономічного аналізу зумовлене необхідністю вдосконалення лікарського забезпечення населення. Тому для ефективного впровадження інноваційних змін в освітній процес доцільно доповнити змістові модулі та розробити схему поетапного застосування методики навчання фармакоекономіки майбутніх провізорів у закладах вищої медичної освіти.

Аналіз досвіду проектування освітнього процесу навчання фармакоекономіки у закладах вищої освіти дозволив узагальнити передові тенденції модернізації викладання економічних дисциплін, та фармакоекономіки зокрема, у закладах вищої медичної освіти, що здійснюють підготовку майбутніх провізорів, окреслити перспективи вдосконалення освітнього процесу й підходи до розробки сучасної методики навчання фармакоекономіки та її впровадження у освітню практику.

У другому розділі «Обґрунтування методики навчання фармакоекономіки у процесі підготовки майбутніх провізорів у закладах вищої медичної освіти» здійснено теоретичне обґрунтування, проектування й розробку методики навчання фармакоекономіки у процесі підготовки майбутніх провізорів у закладах вищої медичної освіти. Визначено концептуальні засади, методичні підходи і принципи

проектування й структурування змісту, розроблено модель методики навчання фармакоелекономіки, обґрунтовано критерії та показники для реалізації контрольної-аналітичного етапу реалізації авторської методики навчання фармакоелекономіки у закладах вищої медичної освіти.

Зреалізовано проектування методики навчання фармакоелекономіки у процесі підготовки майбутніх провізорів у закладах вищої освіти на основі комплексного застосування дидактичних принципів й інноваційних педагогічних методів та прийомів, що забезпечують реалізацію компетентнісного підходу. Упровадження універсальних стандартів системи управління якістю освіти та ризик-менеджменту якості, а також стандартів систем ефективного управління сприяли формуванню і розвитку предметних компетентностей з фармакоелекономіки і детермінували комплексну готовність майбутніх провізорів до професійної діяльності. У контексті нашого дослідження відповідно до концепції економічної освіти необхідними були такі кроки: скласти навчальну програму курсів, розподілити навчальний матеріал за рівнями навчання (уточнено: для закладів вищої медичної освіти за дворівневим безперервним освітнім процесом – ОКР «Бакалавр», ОКР «Магістр»), розробити методику навчання.

Реалізація сучасної концепції економічної освіти пов'язана з вибором засобів і способів навчання, які і є підґрунтям методики викладання. В умовах університетської автономії викладач повинен бути відносно вільним у виборі способів розподілу навчального матеріалу, методів навчання, засобів навчання (проблемні ситуації, завдання, ігри тощо), оскільки ефективність педагогічної дії залежить саме від методики викладання.

Концепція дослідження з розробки методики навчання фармакоелекономіки та експериментальної перевірки її ефективності у процесі підготовки майбутніх провізорів у вищих навчальних закладах базується на засадах економічної освіти, економічних теорій, формування професійної компетентності особистості задля успішної професійної діяльності, професійного розвитку та саморозвитку. Вона детермінується рівнями готовності до майбутньої професійної діяльності та реалізації предметних компетентностей фармакоелекономічного аналізу ефективності діяльності фармацевтичних підприємств, упровадження проектного менеджменту та належних практик лікарського забезпечення для підвищення ефективності фармацевтичної діяльності, фармакоелекономічного обґрунтування доцільності фармакотерапевтичного супроводу пацієнтів, фармацевтичної опіки із застосуванням результатів системних досліджень доказової медицини і доказової фармації для зниження витрат пацієнтів і підвищення якості життя.

Концепція дослідження з розробки методики навчання фармакоелекономіки та експериментальної перевірки її ефективності у процесі підготовки майбутніх провізорів у закладах вищої освіти базується на взаємодії трьох складових: теоретичного, методологічного і технологічного концептів, що оптимізують реалізацію обґрунтованої методики та підтвердження гіпотези дослідження про її ефективність.

Загальна гіпотеза дослідження полягала у тому, що процес навчання фармакоелекономіки в системі підготовки майбутніх провізорів у закладах вищої

медичної освіти буде ефективним за умови впровадження науково обґрунтованої методики та розробки навчально-методичних основ, застосування сучасних освітніх технологій у її реалізації.

Загальну гіпотезу дослідження було конкретизовано у часткових припущеннях:

– якість процесу навчання фармакоелекономіки в системі підготовки майбутніх провізорів у закладах вищої медичної освіти забезпечується шляхом удосконалення, розробки й запровадження науково обґрунтованої методики;

– методика навчання фармакоелекономіки майбутніх провізорів у закладах вищої освіти є цілісною і системною сукупністю взаємопов'язаних її складових, які послідовно й системно вдосконалюють освітній процес.

Теоретичний концепт охоплює наукове обґрунтування введення фармакоелекономічних понять, уточнення дефініцій основних понять дослідження, визначення економічних закономірностей, організації педагогічного процесу в системі підготовки та професійного розвитку майбутніх провізорів у закладах вищої медичної освіти.

Методологічний концепт забезпечує реалізацію теоретичних засад вивчення фармакоелекономіки, проектування, розробки і впровадження методики та експериментальної перевірки її ефективності у процесі підготовки майбутніх провізорів у закладах вищої медичної освіти на підґрунті поєднання гуманістичного, системного, компетентнісного, діяльнісного, особистісно орієнтованого, фармакоелекономічного та інтегрованого підходів.

Технологічний концепт описує освітні технології, які є дієвими для компетентнісно орієнтованої методики навчання фармакоелекономіки у процесі підготовки майбутніх провізорів у закладах вищої медичної освіти і забезпечують якість педагогічного процесу. Такими технологіями є: інноваційні освітні технології, інформаційні технології, технології інтерактивного навчання та дистанційного навчання, а також професійного навчання й саморозвитку упродовж життя з використанням досвіду користування інформаційними контентами фармацевтичної галузі.

Формування готовності до професійної діяльності майбутніх провізорів у закладах вищої освіти у контексті ОПП ГСВО включає системну інтегровану підготовку з фармацевтичного менеджменту та фармакоелекономіки. Системне вивчення фармакоелекономіки у процесі підготовки майбутніх провізорів у вищих навчальних закладах потребує комплексного використання методичних підходів, що охоплюють широкий спектр новітніх досягнень у фармацевтичній галузі, інформаційних технологіях та дидактиці професійної освіти.

Показано, що у системі фармакоелекономічної підготовки майбутніх провізорів у закладах вищої освіти доцільним є комплексне використання гуманістичного, системного, компетентнісного, діяльнісного, особистісно орієнтованого, фармакоелекономічного та інтегрованого підходів, що забезпечує системне введення в освітній процес інноватики фармацевтичної галузі, організації фармацевтичної справи на засадах упровадження сучасних проектів модернізації фармацевтичного виробництва, належних фармацевтичних практик лікарського забезпечення

відповідно до міжнародних стандартів якості і безпеки лікарських засобів, що безсумнівно забезпечує економічну ефективність фармацевтичного виробництва, оптової, роздрібною реалізації та медичного застосування для підвищення якості лікарського забезпечення населення. Саме тому обґрунтоване застосування визначених методичних підходів до проектування й розробки методики навчання фармакоєкономіки у процесі підготовки майбутніх провізорів у закладах вищої медичної освіти виявилось результативним.

Упровадження в освітню практику інновацій розвитку фармацевтичної галузі, обґрунтованих концептуальними засадами проектування і розробки методики навчання фармакоєкономіки у процесі підготовки майбутніх провізорів у закладах вищої медичної освіти, забезпечуватиме формування і розвиток професійної компетентності, комплексної готовності до майбутньої професійної діяльності. Змістово-структурну модель методики навчання фармакоєкономіки у процесі підготовки майбутніх провізорів у закладах вищої медичної освіти наведено на рис. 1.

У змісті методики навчання фармакоєкономіки у процесі підготовки майбутніх провізорів у закладах вищої медичної освіти виокремлено теоретичний, методичний, практичний і контрольний-аналітичний блоки.

Теоретичний блок розкриває сутність доказової медицини і доказової фармації як інтегрованих сучасних методологій ефективної фармакотерапії і фармацевтичної опіки пацієнтів, що є засадничими у становленні якісного лікарського забезпечення населення. У ньому обґрунтовано сучасне визначення фармакоєкономіки як науки, її мети та завдань. Розглянуто передумови становлення і тенденції розвитку фармакоєкономіки як прикладної науки. Наведено сучасну інтерпретацію трактування основних фармакоєкономічних категорій і понять з урахуванням новітніх наукових досягнень фармацевтичної галузі. Визначено сутність та значення фармакоепідеміології у виборі стратегії ефективної фармакотерапії. Схарактеризовано особливості проведення фармакоепідеміологічних досліджень застосування лікарських засобів, безпечність застосування лікарських засобів як фармакоєкономічну категорію та її першочергове значення для лікування пацієнтів та запобігання можливих ускладнень. Розглянуто побічну дію лікарських засобів у контексті комплексної терапії патологічних процесів та своєчасної корекції лікарських призначень, а також систему фармакологічного нагляду в Україні.

Визначено інтегроване застосування фармакоінформатики, джерел наукової інформації фармацевтичної галузі, систематизовані інформаційні контенти, наукометричні бази даних світового рівня.

Проаналізовано витрати як фармакоєкономічну категорію, шляхи їх оптимізації для населення і бюджету. Тут також ми розглядаємо теоретичні засади математичного моделювання та його застосування у фармакоєкономіці. Детально розглянуто метод математичного моделювання «Аналіз рішень»; математичні моделі (модель Маркова та ін.). Обґрунтовано алгоритми здійснення фармакоєкономічного аналізу, загальні положення, методи («Загальна вартість захворювання», «Мінімізація витрат», «Витрати – ефективність»). Розкрито

сутність застосування фармакоеконічного аналізу доцільності застосування лікарських засобів як фармакоеконічної категорії.



Рис. 1. Змістово-структурна модель методики навчання фармакоеконіки у процесі підготовки майбутніх провізорів у закладах вищої медичної освіти

Визначено доцільність застосування медичних технологій: «якість життя», показників QALY та DALY та інструментарій оцінки «якості життя» пацієнтів. Теоретичне обґрунтування доцільності застосування методу фармакоеконічного аналізу «витрати – корисність (утилітарність)», методу фармакоеконічного

аналізу «витрати – користь (вигода)». Здійснено аналіз результатів фармакоекономічних досліджень та їх статистичну обробку. Також розглянуто можливості фармакоекономічної оцінки симптоматичного лікування патологічних станів пацієнтів за допомогою безрецептурних лікарських засобів, їх застосування у профілактиці та лікуванні найбільш поширених захворювань.

Обґрунтовано значення системних фармакоекономічних досліджень для підвищення якості лікарського забезпечення. Здійснено теоретичний аналіз стандартизації в охороні здоров'я, впровадження і дієвості формулярної системи, економічних аспектів формулярного процесу, використання результатів частотного, ABC- і VEN-аналізу при створенні формуляру. Наведено переліки життєвонеобхідних і найважливіших лікарських засобів як елементів формулярної системи та фармакоекономічне обґрунтування відбору лікарських засобів до переліку життєвонеобхідних.

Схарактеризовано сучасні стандарти медичних технологій як елементи формулярної системи, теоретичну частину фармакоекономічного обґрунтування створення стандартів лікування та їх практичного застосування. Надано теоретичне підґрунтя технологізації фармакоекономічних досліджень та їх застосування під час створення нових лікарських засобів, регулювання життєвого циклу лікарських засобів.

Теоретичний блок поєднує два змістові модулі навчальної модифікованої програми «Фармакоекономіка» (Додаток Б) та два додаткові інтегровані змістові модулі для поглибленого вивчення, самостійної роботи під супроводом викладача, в якій задіяні творчі завдання для студентів-магістрантів: змістовий модуль (ЗМ1) «Вплив впровадження належних практик на економічну ефективність сучасного фармацевтичного підприємства для зниження собівартості фармацевтичної продукції»; змістовий модуль (ЗМ2) «Дизайн інтегрованих фармакоекономічних досліджень фармацевтичної опіки і доказової медицини та фармації».

Методичний блок описує методологію здійснення фармакоекономічного аналізу, яка є базовою для обґрунтування доцільності витрат. Методичний блок поєднує безпосередньо методичні рекомендації до виконання практичних завдань, ситуаційних задач, творчих проєктів з фармакоекономічного аналізу та фармацевтичної опіки у сучасній фармакотерапії.

Практичний блок забезпечує поетапне практичне впровадження вдосконаленого й модернізованого змісту фармакоекономіки, застосування розробленого науково-методичного забезпечення в системі фахової підготовки майбутніх провізорів у закладах вищої медичної освіти.

Контрольно-аналітичний блок реалізує системний моніторинг навчальних досягнень студентів у ході впровадження розробленої методики навчання фармакоекономіки та забезпечення якості фахової підготовки майбутніх провізорів у закладах вищої медичної освіти.

У третьому розділі «Експериментальна перевірка ефективності впровадження методики навчання фармакоекономіки у процесі підготовки майбутніх провізорів у закладах вищої медичної освіти» визначено аспекти практичного застосування методики навчання фармакоекономіки у процесі

підготовки майбутніх провізорів та експериментальне дослідження її ефективності, організацію проведення педагогічного експерименту. Висвітлено аналіз та статистичну обробку результатів експериментального дослідження.

Відповідно до мети, завдань, об'єкту, предмету дослідження, обґрунтовано етапну структуру виконання дисертаційної роботи. Дослідження здійснено упродовж 2013–2017 рр. у три етапи.

На *першому етапі* (2013–2014 рр.) здійснено теоретичний аналіз літературних джерел, спеціальної навчально-методичної літератури, системний аналіз досвіду й узагальнення педагогічних засад викладання економічних дисциплін, фармакоеконіміки у закладах вищої освіти.

На *другому етапі* (2015–2016 рр.) здійснено наукове обґрунтування проектування й розроблено методику навчання фармакоеконіміки у процесі підготовки майбутніх провізорів у закладах вищої медичної освіти. Проведено пропедевтичні дослідження застосування методичного забезпечення вивчення студентами фармакоеконіміки у ЗВО, оцінювання якості педагогічного процесу на основі діючої навчальної програми. Визначено методи експериментального дослідження та проектування педагогічного експерименту.

На *третьому етапі* (2016–2017 рр.) здійснено впровадження розробленої методики навчання фармакоеконіміки у процесі підготовки майбутніх провізорів у закладах вищої медичної освіти та проведено експериментальне дослідження з перевірки її ефективності. Узагальнено результати експериментального дослідження, здійснено їх аналіз, апробовано і впроваджено у практику закладів вищої медичної освіти, які здійснюють підготовку майбутніх провізорів.

Експериментальне дослідження з перевірки ефективності застосування методики навчання фармакоеконіміки у процесі підготовки майбутніх провізорів у закладах вищої медичної освіти здійснено на фармацевтичних та медико-фармацевтичних факультетах Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, Київського міжнародного університету, Вінницького національного медичного університету імені М.І. Пирогова, Національного технічного університету «Львівська політехніка». В експериментальному дослідженні взяли участь 240 студентів фармацевтичних факультетів, галузі знань 22 – «Охорона здоров'я», спеціальності 226 – Фармація, промислова фармація, 12 викладачів, в опитуванні щодо ефективності навчального курсу з фармакоеконіміки у процесі підготовки у закладах вищої освіти, виявлення причин професійних утруднень – 180 практикуючих провізорів-інтернів.

У ході констатувального експерименту створено контрольні та експериментальні групи студентів: КГ1 – студенти контрольної групи аудиторної форми навчання; КГ2 – студенти контрольної групи дистанційної форми навчання; ЕГ1 – студенти експериментальної групи аудиторної форми навчання; ЕГ2 – студенти експериментальної групи дистанційної форми навчання. Здійснено оцінювання рівня професійної готовності до реалізації предметних компетентностей з фармакоеконіміки. Студенти контрольних груп упродовж всього педагогічного експерименту навчалися відповідно до чинних навчальних програм та методичного забезпечення. Студенти експериментальних груп у

процесі констатувального експерименту навчалися в рівних умовах відповідно до чинних навчальних програм та методичного забезпечення.

Аналізуючи структуру навчальних планів підготовки студентів за спеціальністю «Фармація» та спеціальністю «Клінічна фармація», необхідно відмітити суттєву різницю обсягу навчальних кредитів навчальної дисципліни «Фармакоєкономіка», що є нормативною. Так, для підготовки студентів за спеціальністю «Фармація» обсяг становить всього 2 кредити – 72 години, для навчальної дисципліни «Фармакотерапія з основами фармакоєкономіки» – 3 кредити, 108 годин. У порівнянні з обсягом навчальних дисциплін нормативної частини навчальних планів підготовки студентів за спеціальністю 226 «Фармація»: «Менеджмент та маркетинг у фармації» – 9,5 кредитів, 342 години; «Виробнича практика з менеджменту та маркетингу» – 3 кредити, 108 годин; «Організація та економіка фармації» – 9,5 кредитів, 342 години. Для підготовки студентів за спеціальністю «Клінічна фармація» обсяг навчальної дисципліни «Фармакоєкономіка» становить 5 кредитів – 180 годин. У порівнянні з обсягом навчальних дисциплін нормативної частини навчальних планів: «Менеджмент та маркетинг у фармації» – 1,5 кредитів, 54 години; «Організація та економіка фармації» – 3 кредити, 108 годин. Отже, в системі професійної підготовки студентів за спеціальністю «Клінічна фармація» приділяється значна увага якості педагогічного процесу вивчення фармакоєкономіки та фармакоєкономічного обґрунтування здійснення фармацевтичної опіки стаціонарних хворих. Варто зазначити, що цим не вирішується проблема фармакоєкономічного обґрунтування лікарського забезпечення амбулаторних хворих і комплексної раціональної терапії пацієнтів із використанням безрецептурних препаратів.

Аналіз результатів констатувального експерименту підтвердив незначний приріст загальної успішності у процесі підготовки студентів за спеціальністю «Фармація» у контрольних та експериментальних групах (Тест 1) $< 1,5\%$, а також показав незначне підвищення – $2,5\%$ ($p < 0,05$) рівня професійної готовності до реалізації фахових компетенцій з фармакоєкономіки (Тест 2) у студентів за спеціальністю «Клінічна фармація».

Для перевірки ефективності впровадження методики проведено формувальний експеримент. У ході формувального експерименту здійснено впровадження розробленої методики вивчення фармакоєкономіки у процесі підготовки майбутніх провізорів у закладах вищої медичної освіти за спеціальністю «Фармація» та «Клінічна фармація». Студенти експериментальних груп навчалися за розробленою авторською методикою навчання фармакоєкономіки.

Для успішної реалізації компетентісно орієнтованої методики навчання фармакоєкономіки майбутніх провізорів у закладах вищої медичної освіти, розроблено модифіковану навчальну програму, модернізовано її зміст, розроблено та впроваджено навчально-методичне забезпечення: курс лекцій з фармакоєкономіки, методичні рекомендації до практичних занять, підготовлено електронні навчально-методичні видання «Практикум з фармакоєкономіки для студентів спеціальності «Фармація» та «Практикум з фармакоєкономіки для

студентів спеціальності «Клінічна фармація» та інформаційний контент для поглибленого вивчення студентами фармакоекономічного аналізу доцільності фармакотерапевтичних призначень – «Education of Pharmaco-economic e-library». У процесі формувального експерименту нами проведено експериментальне навчання за розробленою методикою навчання фармакоекономіки майбутніх провізорів, розроблено алгоритми фармакоекономічного обґрунтування раціональної фармакотерапії та супроводу фармацевтичної опіки для пацієнтів. Зміст та форми експериментального навчання студентів забезпечили ефективність формування у студентів здатності професійно діяти за розробленими алгоритмами фармакоекономічного обґрунтування раціональної фармакотерапії та супроводу фармацевтичної опіки пацієнтів та самим творчо вдосконалювати діючі стандартні процедури алгоритмів і розробляти нові, з урахуванням новітніх розробок з фармакоекономічного аналізу та досягнень доказової медицини і фармації. Поетапне впровадження розділів змісту експериментального навчання за розробленою методикою: теоретичний, методичний, практичний і контрольний-аналітичний забезпечили комплексне застосування визначених методичних підходів і принципів для вдосконалення освітнього процесу шляхом впровадження міжнародних освітніх стандартів, стандартів щодо розвитку фармацевтичної галузі та інновацій.

За результатами контрольного тестування після завершення формувального експерименту виявлено достовірні зміни ($p < 0,05$) показників якісних професійних ознак, що відповідають визначеним рівням готовності студентів до реалізації фахової компетентності з фармакоекономіки та навчальних досягнень за оцінкою якості виконання індивідуальних творчих завдань щодо здійснення фармацевтичної опіки (табл. 1). Встановлено позитивну динаміку якісних професійних ознак в експериментальних групах студентів: ЕГ 1 (аудиторна форма навчання) – 82,89 % ($p < 0,05$), ЕГ 1 (дистанційна форма навчання) – 77,87 % ($p < 0,05$). Встановлено, що середній бал за результатами оцінювання якості виконання індивідуальних творчих завдань щодо здійснення фармацевтичної опіки в контрольних групах суттєво не підвищився: для студентів стаціонарної форми навчання збільшився на 1,30 % ($p < 0,05$); середній бал в контрольних групах студентів дистанційної форми навчання збільшився на 1,01 % ($p < 0,05$).

Таблиця 1

Результати оцінювання якості виконання індивідуальних творчих завдань щодо здійснення фармацевтичної опіки пацієнтів студентами контрольних та експериментальних груп

КГ1 Середній бал	КГ2 Середній бал	ЕГ1 Середній бал	ЕГ2 Середній бал
<i>Констатувальний експеримент</i>			
73,50	68,70	74,57	72,80
<i>Формувальний експеримент</i>			
74,8	69,71	82,89	77,87

В експериментальних групах студентів аудиторної форми навчання якісний показник збільшився на 8,32 % ($p < 0,05$); середній бал за результатами оцінювання якості виконання індивідуальних творчих завдань щодо здійснення фармацевтичної опіки в групах студентів дистанційної форми навчання збільшився на 5,07 % ($p < 0,05$).

Комплексна діагностика рівня готовності студентів до реалізації предметних фахово-орієнтованих компетентностей з фармакоелекономіки за результатами формувального експерименту дозволила встановити достовірні відмінності якісних професійних ознак у контрольній та експериментальній групах (рис. 2).

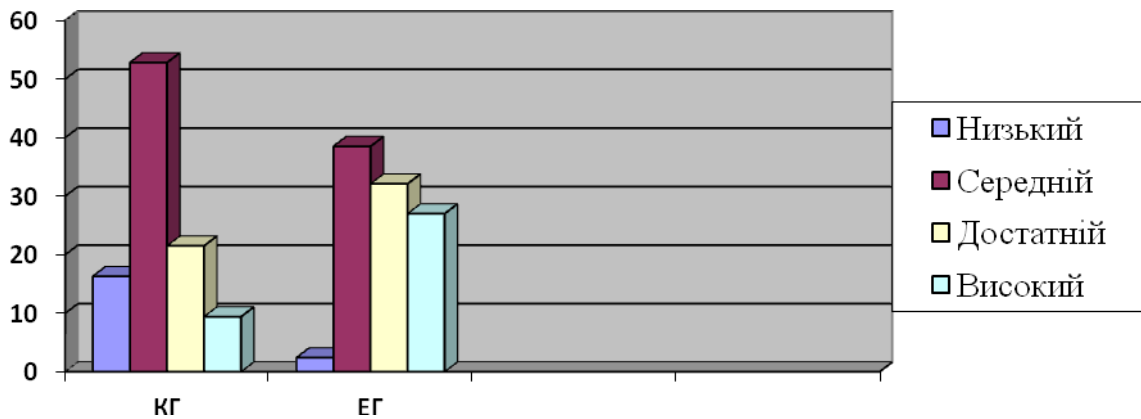


Рис. 2. Діаграма сформованості готовності студентів до реалізації предметних компетентностей з фармакоелекономіки у професійній діяльності відповідно до рівневої диференційної діагностики за результатами формувального експерименту (КГ – контрольна група; ЕГ – експериментальна група)

Отже, в експериментальних групах студентів встановлено позитивну динаміку початкових досягнень студентів.

Результати комплексної оцінки професійної готовності майбутніх провізорів до реалізації фахових компетенцій фармакоелекономічного обґрунтування раціональної фармакотерапії та супроводу фармацевтичної опіки за визначеними критеріями наведено у табл. 2.

Таблиця 2

Результати комплексної оцінки готовності майбутніх провізорів до реалізації фармакоелекономічного обґрунтування раціональної фармакотерапії та супроводу фармацевтичної опіки за визначеними критеріями

Критерії	Мотиваційний		Когнітивний		Компетентнісно-діяльнісний		Рефлексивно-регулювальний	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Низький	15,8	6,4	12,9	4,7	16,3	2,4	15,4	4,7
Середній	52,2	31,3	51,9	38,2	52,8	38,5	50,7	38,5
Достатній	23,7	44,8	27,4	31,0	21,5	32,1	25,6	32,9
Високий	8,3	17,5	7,8	25,8	9,4	27	8,3	23,9

Розподіл навчальних досягнень студентів після завершення експериментального навчання за результатами тестового контролю та відповідно до диференційної рівневої характеристики якісних професійних ознак наведено у табл. 3.

Таблиця 3

**Результати комплексної оцінки рівня сформованості
якісних професійних ознак студентів експериментальної групи за
результатами формувального експерименту**

Критерії	Рівні сформованості якісних професійних ознак, %							
	Низький		Достатній		Середній		Високий	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Мотиваційний	12,4	6,4	37,3	31,3	41,6	44,8	8,7	17,5
Когнітивний	8,4	4,7	44,3	38,2	34,8	31,0	12,5	25,8
Компетентнісно-діяльнісний	8,9	2,4	48,7	38,5	33,1	32,1	9,3	27
Рефлексивно-регулювальний	8,1	4,7	48,2	38,5	33,9	32,9	9,8	23,9

Здійснено статистичний аналіз та обробку експериментальних даних за критерієм Пірсона. За результатами формувального експерименту встановлено, що сумарний рейтинговий бал в контрольній та експериментальній групах за результатами комплексної оцінки професійної готовності до здійснення фармакоекономічного обґрунтування та фармакоекономічного аналізу раціональної фармакотерапії у майбутніх провізорів суттєво відрізняється, емпіричне значення статистичного критерію Пірсона $\chi^2_{\text{емп.}}$ становить 79,463, значно перевищує критичне

Отже, приймається гіпотеза дослідження H_1 – зміни показників якісних професійних ознак в експериментальній групі студентів відбулися в результаті застосування розробленої методики навчання фармакоекономіки у процесі підготовки майбутніх провізорів у закладах вищої медичної освіти відповідно до розробленої схеми впровадження.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено наукове обґрунтування й розроблено методику навчання фармакоекономіки та експериментально перевірено її ефективність у процесі підготовки майбутніх провізорів у закладах вищої медичної освіти, що надає підстави для узагальнення і формулювання висновків.

1. Здійснений теоретичний аналіз літературних джерел і досвіду викладання фармакоекономіки на фармацевтичних факультетах у закладах вищої освіти України підтверджує актуальність розроблення компетентнісно орієнтованої методики навчання фармакоекономіки та експериментальної перевірки її ефективності в процесі підготовки майбутніх провізорів. Схарактеризовано тенденції інтегрованих модернізаційних змін у методиці навчання економічних

дисциплін в системі вищої медичної і фармацевтичної освіти. Проаналізовано досвід проектування освітнього процесу навчання фармакоекономіки, визначено підходи до розробки методики навчання фармакоекономіки та її впровадження в освітню практику фармацевтичних спеціальностей ЗВО.

Встановлено, що належна і якісна підготовка майбутніх провізорів у закладах вищої медичної освіти потребує вдосконалення методики навчання фармакоекономіки на рівні визначення мети, змісту професійної підготовки та організації навчального процесу. Формування предметних (спеціальних) компетентностей з фармакоекономіки забезпечує комплексну готовність до майбутньої професійної діяльності провізорів, а саме: ефективний супровід пацієнтів на засадах соціальної фармації та фармацевтичної опіки, оскільки фармакоекономічні дослідження належать до важливих механізмів вирішення проблеми раціоналізації використання фінансових ресурсів за умови одночасного підвищення ефективності та якості лікарського забезпечення.

2. Обґрунтовано концепцію, структуру і принципи проектування й розробки методики навчання фармакоекономіки та психолого-педагогічні умови впровадження її у процес підготовки майбутніх провізорів. Концепція методики навчання фармакоекономіки та експериментальної перевірки її ефективності у процесі підготовки майбутніх провізорів у закладах вищої медичної освіти базується на засадах економічної освіти, економічних теорій, формування професійної компетентності особистості та її професійної діяльності, професійного розвитку та саморозвитку; детермінується рівнями готовності до майбутньої професійної діяльності та реалізації фахової компетентності у проведенні фармакоекономічного аналізу ефективності діяльності фармацевтичних підприємств, упровадженні проектного менеджменту та належних практик для ефективної фармацевтичної діяльності, економічного обґрунтування фармакотерапевтичного супроводу пацієнтів, фармацевтичної опіки із застосуванням результатів системних досліджень доказової медицини і доказової фармації на засадах комплексного застосування гуманістичного, системного, компетентнісного, діяльнісного, особистісно орієнтованого та інтегрованого підходів.

3. Обґрунтована необхідність оптимізації педагогічного процесу навчання фармакоекономіки на рівні модернізації її змісту та упровадження інноваційних змін, а саме: використання методологічних підходів і принципів для зниження собівартості виробництва та вартості постачання фармацевтичної продукції, проектного менеджменту, контролінгу економічних показників ефективності виробництва, логістичних інновацій та ефективного стратегічного управління на фармацевтичних підприємствах для досягнення конкурентоспроможності на фармацевтичному ринку, включення фармацевтичних препаратів, доступних для широких верств населення у формулярний перелік, введення у навчальний курс фармакоекономіки комплексного фармакоекономічного аналізу від етапу розробки і впровадження у виробництво нових лікарських засобів на основі фармакоекономічного обґрунтування переваг терапевтичної ефективності, безпеки застосування лікарських засобів та доступності для пацієнтів. Зреалізовано

системне оновлення структурування навчального контенту відповідно до сучасних досягнень у галузі фармації, економіки та дидактики професійної освіти. Розроблено й упроваджено два додаткові інтегровані змістові модулі для поглибленого вивчення, самостійної роботи під супроводом викладача, в якій задіяні творчі завдання для студентів-магістрантів: змістовий модуль (ЗМ1) «Вплив впровадження належних практик на економічну ефективність сучасного фармацевтичного підприємства для зниження собівартості фармацевтичної продукції»; змістовий модуль (ЗМ2) «Дизайн інтегрованих фармакоекономічних досліджень фармацевтичної опіки і доказової медицини та фармації».

4. За результатами здійсненого системного аналізу проблеми дослідження розроблено методику навчання фармакоекономіки майбутніх провізорів, яка охоплює теоретичний, методичний, практичний і контрольньо-аналітичний блоки. Теоретичний і методичний блоки забезпечують модернізацію змісту навчальної дисципліни та системний методичний супровід педагогічного процесу навчання фармакоекономіки. Визначено інтегроване застосування фармакоінформатики як джерела наукових даних фармацевтичної галузі. Практичний блок методичної системи забезпечує поетапне практичне опанування студентами вдосконаленого й модернізованого змісту фармакоекономіки, що забезпечується застосуванням розробленого навчально-методичного комплексу який містить: методичні розробки практичних занять, систему творчих компетентісно орієнтованих завдань, пакет ситуаційних кейсів з фармакоекономіки для формування професійної компетентності майбутніх провізорів та готовності до реалізації ефективної фармакотерапії та фармацевтичної опіки, електронні навчально-методичні видання «Практикум з фармакоекономіки для студентів спеціальності «Фармація» та «Практикум з фармакоекономіки для студентів спеціальності «Клінічна фармація», інформаційний електронний ресурс «Education of Pharmacoeconomic e-library». Контрольно-аналітичний блок реалізує системний моніторинг навчальних досягнень студентів у ході впровадження розробленої методики навчання фармакоекономіки та сприяє підвищенню якості фахової підготовки майбутніх провізорів у закладах вищої медичної освіти.

5. Впроваджено розроблену компетентісно орієнтовану методику навчання фармакоекономіки та експериментально перевірено її ефективність у процесі підготовки майбутніх провізорів у закладах вищої медичної освіти. Комплексна діагностика рівня професійної готовності студентів до реалізації предметних компетентностей з фармакоекономіки за результатами формувального експерименту дозволила встановити достовірні відмінності якісних професійних ознак у контрольних та експериментальних групах. В експериментальних групах встановлено позитивну динаміку навчальних досягнень студентів ЕГ 1 (аудиторна форма навчання) – 82,89 % ($p < 0,05$), ЕГ 1 (дистанційна форма навчання) – 77,87 % ($p < 0,05$). Здійснені статистичний аналіз експериментальних даних (емпіричне значення статистичного критерію Пірсона $\chi^2_{\text{емп.}}$ становить 79,463, що значно перевищує критичне) підтверджує справедливість гіпотези дослідження H_1 – зміни показників якісних професійних ознак в експериментальній групі

студентів відбулися в результаті застосування розробленої методики навчання фармакоєкономіки у процесі підготовки майбутніх провізорів.

Здійснене дослідження не вичерпує всіх питань вдосконалення процесу підготовки майбутніх провізорів у закладах вищої освіти. Перспективними напрямками подальших досліджень є розробка методики викладання фармакоєкономіки у післядипломній освіті на засадах модернізації її змісту відповідно до розвитку науки і техніки фармацевтичної галузі, новітніх досягнень фармацевтичного менеджменту, належних практик у фармації та освітніх практик.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Коновалова Л.В. Концептуальні засади підготовки майбутніх провізорів у вищих медичних навчальних закладах засобами фармоєкономіки. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського*. Педагогічні науки. Index Copernicus. 2017. Одеса: ПНПУ ім. К.Д. Ушинського. № 3. С. 37–41.

2. Коновалова Л.В. Технологічний концепт організації навчання фармакоєкономіки майбутніх провізорів у вищих медичних навчальних закладах. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Index Copernicus. CEJSH. Crossref. Cite Factor. Суми, 2017. № 9 (73). С. 78–86.

3. Коновалова Л.В. Експериментальне дослідження методики навчання фармакоєкономіки у процесі підготовки майбутніх провізорів у вищих медичних навчальних закладах *Педагогічна теорія і практика*. Index Copernicus, 2018. Київ, КіМУ, 2018. Вип. 2 (7). С. 228–249.

4. Коновалова Л.В. Фармакоєкономічний аналіз як інструментарій обґрунтування раціональної фармакотерапії та доказової фармації у процесі фахової підготовки майбутніх провізорів у вищих навчальних закладах. *Витоки педагогічної майстерності*. Index Copernicus. 2018. Полтава: ПНПУ ім. В. Г. Короленка. Вип. 21. С. 100–103.

5. Konovalova L., Dovzhuk V. Integrated approach to the design of methods of pharmacoeconomic study in the process of preparation of future provisor in higher educational. *Electronic journal "The theory and methods of educational management"*, 2 (20) (2017). Index Copernicus. URL: <http://umo.edu.ua/katalogh-vidanj/electronic-journal-the-theory-and-methods-of-educational-management-edition-2-20-2017>

6. Коновалова Л. В. Тенденції модернізації освітнього процесу викладання економічних дисциплін та вдосконалення методики навчання фармакоєкономіки майбутніх провізорів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Index Copernicus. CEJSH. Crossref. Cite Factor. Суми, 2018. № 5 (79). С. 112–120.

7. Konovalova L., Voskoboinikova H., Dovzhuk N., Dovzhuk V. Implementation of relevant pharmaceutical practices in the master training in university education of the European Union and Ukraine to improve professional adaptation of future protectors.

Modern Science – Moderní věda. 2017. Praha, Nemoros, 2017. Index Copernicus. № 3. P. 77–82.

8. Коновалова Л.В. Методичні підходи і принципи організації навчання фармакоеконіміки майбутніх провізорів у вищих медичних навчальних закладах *Науковий вісник УМО*. Index Copernicus. 2017. № 3. URL: http://umo.edu.ua/images/content/institutes/imp/vydannya/visnyk_umo/pedagogika/3_2_017/Konovalova.pdf

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

9. Довжук Н. Ш., Коновалова Л. В. Ставлення студентів до здоров'я та формування у майбутніх спеціалістів мотивації здорового способу життя Український науково-медичний молодіжний журнал: Міжнародна науково-практична конференція присвячена «Всесвітньому Дню здоров'я 2015». Київ, 2015. № 1(85). С. 266. URL: https://drive.google.com/file/d/0B_jORfZbHWtIcUhRdUd2SVdzSTQ/view

10. Воскобойнікова Г.Л., Довжук В.В., Довжук Н.Ш., Коновалова Л.В., Рудик А.В. Проектування методик і технологій інтегрованого адаптивного навчання у процесі магістерської підготовки майбутніх провізорів. Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції з адаптивних технологій управління навчанням ATL 2017. ДВНЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського». Одеса, 2017. С. 33–34.

11. Voskoboinikova G. L., Dovzhuk V. V., Dovzhuk N. Sh., Konovalova L.V., Rudik A.V. Modeling of the educational process and design of the method and technologies of integrated adaptive education for master preparation in higher education institutions. SCIENCE AND LIFE. Karlovy Vary, Czech Republic, 2018. P. 282–284.

12. Коновалова Л.В. Фармакоеконімічне обґрунтування супроводу фармацевтичної опіки хворих на цукровий діабет другого типу в системі навчання фармакоеконіміки майбутніх провізорів. Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції «Здоров'я людини у соціальному і освітньому вимірах: міжнародне соціальне та освітнє партнерство». Київ, 2017 р. С. 71–74.

13. Воскобойнікова Г.Л., Довжук В. В., Коновалова Л. В. Наукове обґрунтування фахового супроводу фармацевтичної опіки за засадах фармакоеконімічного підходу. Сучасні досягнення фармацевтичної технології та біотехнології: збірник наукових праць. Випуск 5. Харків, Вид-во: НФаУ, 2018. С.89–91. URL: <http://nuph.edu.ua/naukovo-praktichni-zahodi-nfau/>

14. Воскобойнікова Г.Л., Довжук В.В., Довжук Н.Ш., Коновалова Л.В. Профілактика порушень індивідуального здоров'я в процесі професійної адаптації науково-педагогічного працівника. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Педагогіка здоров'я». Харків, 2018. С. 97-98.

15. Воскобойнікова Г.Л., Довжук В.В., Довжук Н.Ш., Коновалова Л.В., Рудик А.В. Менеджмент науково-педагогічної, науково-дослідної та оздоровчої корпоративної діяльності на засадах соціального й освітнього партнерства. Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції «Адаптаційні можливості дітей та молоді». Одеса, 2018. С. 40–42.

АНОТАЦІЇ

Коновалова Л.В. Методика навчання фармакоекономіки у процесі підготовки майбутніх провізорів у закладах вищої медичної освіти. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (медичні та фармацевтичні дисципліни). – Національний медичний університет імені О.О.Богомольця. – Київ, 2019.

У дисертації науково обґрунтовано, розроблено, впроваджено в освітній процес підготовки майбутніх провізорів у закладах вищої медичної освіти методику навчання фармакоекономіки.

Досліджено тенденції інтегрованих модернізаційних змін у викладанні економічних дисциплін в системі вищої медичної і фармацевтичної освіти на сучасному етапі, визначено компоненти компетентісно орієнтованої моделі навчання фармакоекономіки, взаємозв'язки між ними, психолого-педагогічні умови впровадження інноваційних освітніх технологій у навчальний процес підготовки провізорів. Удосконалено зміст та структуру навчальної дисципліни «Фармакоекономіка» відповідно до тенденцій розвитку економічної та фармацевтичної науки та засад реалізації компетентісного підходу

За результатами здійсненого системного аналізу проблеми дослідження розроблено методику навчання фармакоекономіки майбутніх провізорів, яка охоплює теоретичний, методичний, практичний і контрольний-аналітичний блоки. Теоретичний і методичний блоки забезпечують модернізацію змісту навчальної дисципліни та системний методичний супровід педагогічного процесу навчання фармакоекономіки. Практичний блок методичної системи забезпечує поетапне практичне опанування студентами вдосконаленого й модернізованого змісту фармакоекономіки, що підтримується застосуванням розробленого навчально-методичного комплексу, який містить: методичні розробки практичних занять, систему творчих компетентісно орієнтованих завдань, пакет ситуаційних кейсів з фармакоекономіки для формування професійної компетентності майбутніх провізорів та готовності до реалізації ефективної фармакотерапії та фармацевтичної опіки, електронні навчально-методичні ресурси. Контрольний-аналітичний блок реалізує системний моніторинг навчальних досягнень студентів у ході впровадження розробленої методики навчання фармакоекономіки.

Обґрунтовано критерії та показники для оцінювання результативності розробленої методики навчання фармакоекономіки та експериментально перевірено її ефективність.

Статистичний аналіз експериментальних даних підтвердив справедливість гіпотези щодо ефективності розробленої методики навчання фармакоекономіки майбутніх провізорів у закладах вищої медичної освіти.

Ключові слова: професійна підготовка, методика навчання, фармакоекономіка, майбутні провізори, заклади вищої медичної освіти.

Коновалова Л.В. Методика обучения фармакоэкономике в процессе подготовки будущих провизоров в заведениях высшего медицинского образования. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика обучения (медицинские и фармацевтические дисциплины). – Национальный медицинский университет имени А.А. Богомольца. – Киев, 2019.

В диссертации научно обоснована, разработана, внедрена в образовательный процесс и экспериментально проверена методика обучения фармакоэкономике будущих провизоров в заведениях высшего медицинского образования. На основе проведенного теоретического и системного анализа обоснованы тенденции интегрированных модернизационных изменений в преподавании экономических дисциплин в системе высшего медицинского и фармацевтического образования. Проанализирован опыт проектирования образовательного процесса обучения фармакоэкономике в заведениях высшего образования и намечены перспективы совершенствования образовательного процесса, разработки методики обучения фармакоэкономике и ее внедрение в образовательную практику. Обоснована концепция, методические подходы и принципы проектирования, разработана методика обучения фармакоэкономике и экспериментально проверена ее эффективность в процессе подготовки будущих провизоров. Статистический анализ и обработка экспериментальных данных подтверждают справедливость гипотезы исследования и эффективность внедрения методики обучения фармакоэкономике в процессе подготовки будущих провизоров в заведениях высшего медицинского образования.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, методика обучения, фармакоэкономика, будущие провизоры, заведения высшего медицинского образования.

Konovalova L. V. Methodology of teaching pharmacoeconomics in the process of preparing future pharmacists in medical institutions of higher education. – Qualifying scientific work on the rights of manuscripts.

Dissertation for the degree of a candidate of pedagogical sciences in specialty 13.00.02 – theory and methods of teaching (medical and pharmaceutical disciplines). – Bogomolets National Medical University, Kyiv, 2019.

In the dissertation, on the basis of the realized theoretical and system analysis, the tendencies of integrated modernization changes in the teaching of economic disciplines in the system of higher medical and pharmaceutical education were substantiated. The experience of designing the educational process of pharmacoeconomics training in higher educational institutions and the prospects for improving the educational process and developing the methodology of pharmacoeconomics education and its introduction into the practice of higher educational institutions are analyzed. It has been established that proper and qualitative preparation of future pharmacists in higher educational establishments leads to improvement of the organization of teaching special educational disciplines in higher educational institutions, one of which is the pharmacoeconomic.

Formation of preparedness for the implementation of competences in pharmacoeconomics provides a comprehensive readiness for future professional activity of pharmacists, namely: effective support of patients on the principles of social pharmacy and pharmaceutical care. The introduction of a pharmacoeconomic training course for a comprehensive pharmacoeconomic analysis, from the stage of development and introduction into the production of new drugs on the basis of a pharmacoeconomic justification of the benefits of therapeutic efficacy, safety of the use of drugs and availability to patients.

The concept, methodical approaches and principles of designing and developing the methodology of pharmacoeconomics training in the process of preparing future pharmacists in higher medical educational institutions based on the principles of economic education, economic theories, formation of professional competence of the person and its professional activity, professional development and self-development are substantiated; determined by the levels of readiness for future professional activity and realization of professional competences of the pharmacoeconomic analysis of the effectiveness of the pharmaceutical enterprises, implementation of project management and good practices for increasing the efficiency of pharmaceutical activity, pharmacoeconomic substantiation of the feasibility of pharmacotherapeutic support of patients, pharmaceutical care using the results of systematic studies of evidence-based medicine and evidence-based pharmacy, on the basis of the complex and humane, systematic, competence, activity, person-oriented, pharmacoeconomic and integrated approaches.

A methodology for the study of pharmacoeconomics has been developed and its effectiveness has been experimentally tested in the process of preparing future pharmacists, which covers theoretical, methodological, practical and control-analytical sections. Two additional integrated content modules for in-depth study, independent work under the supervision of a teacher were developed. The integrated application of pharmacoinformatics, sources of scientific information of the pharmaceutical industry, systematized information content, world-class science-data databases for systematic updating of scientific information and optimization of scientific and methodical support are determined.

In the course of the pilot study, the effectiveness of the developed methodology for the study of pharmacoeconomics in the process of preparing future pharmacists in higher education institutions was implemented and tested. Comprehensive diagnosis of the level of professional readiness of students for the implementation of professional competences in pharmacoeconomics, based on the results of the molding experiment, allowed to establish reliable differences in qualitative professional features in experimental groups, positive dynamics of initial achievements of students EG 1 (auditorium form of training) – 82.89 % ($p < 0.05$), EG 1 (distance learning form) – 77.87 % ($p < 0.05$). The statistical analysis and processing of experimental data confirms the validity of the hypothesis of the study and the effectiveness of the implementation of the methodology of pharmacoeconomic education in the process of preparing future pharmacists in medical institutions of higher education.

Key words: professional training, teaching methods, pharmacoeconomic, future pharmacists, medical institutions of higher education.